

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Α' ΤΟΜΟΥ

Ιανουάριος 1963 — Δεκέμβριος 1964

Τεύχη 1 — 10

*Επιστημονικὸν ὄργανον τοῦ Συλλόγου Παιδαγωγῶν - Ψυχολόγων
Πτυχιούχων Πανεπιστημίων Ἐξωτερικοῦ*

ΕΚΔΟΤΗΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΚΥΡΙΑ ΑΡΘΡΑ

	Σελ.	Τεῦχος
<i>Τῆς Συντάξεως</i> : Ἡ ἔκδοσις	1	1
» » : Προβλήματα σχετιζόμενα μετὰ τὴν σύνταξιν ἀναλυτικοῦ προγράμματος	1	B
» » : Ὑπόμνημα πρὸς ἔξοχ. Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὀρησκευμάτων	1	4
» » : Πρὸς τὸν δεῦτερον τόμον μας	1	6

Μ Ε Λ Ε Τ Ε Σ

I. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ

<i>Κ. Ἀνανιάδης</i> : Ἡ ἀγροτική ἐκπαίδευσις στὰ πλαίσια τῆς γενικῆς Παιδείας	15	6
<i>Κ. Ἀνανιάδης - Γ. Μαραγκουδάκης</i> : Ἀγροτική καὶ Ἀγροτεχνική ἐκπαίδευσις στὴν Ἑλλάδα	59	7
<i>Φιλίπ Βερνόν</i> : Σύγχρονοι ἀπόψεις περὶ νοημοσύνης καὶ μετρήσεως αὐτῆς (μεταφρ. Τ. Πασσάκου-Κυριαζοπούλου)	19	2
» » : » » »	15	3
<i>Ἄρ. Βουγιούκα</i> : Τὰ φαινόμενα τῆς προσαρμογῆς στὴ λειτουργία τῆς ἀντιλήψεως	3	4
» » : Ἡ διαδικασία τῆς μαθήσεως	51	7
<i>Θεοφράστου Γέρου</i> : «Ἐκπαιδευτικὴ Μεταρρύθμισις» (κριτικὴ)	8	5
<i>Γ. Γεωργιάδης</i> : Τὸ Ἀμερικανικὸν σύστημα ἐκπαιδεύσεως	92	8
<i>Π. Ε. Δέρα</i> : Ὑπαρξισμὸς - Ἀγωγή, Ψυχολογία καὶ Ψυχιατρικὴ	161	9
<i>Ἔρנסτ Κασίρερ</i> : Τί εἶναι ἄνθρωπος. Μετάφ. - Σχόλια Θ. Γέρου	9	1
» » : » » » » »	14	2
» » : » » » » »	13	3
<i>Βασίλ. Α. Κονιδιτσιώτου</i> : Διαλεκτικὴ Ἀγωγή	3	1
» » : » » »	11	2
<i>Βασ. Ι. Δαζανᾶ</i> : Abbé de l' Erpée, ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἀγωγῆς τῶν κωφαλάλων	215	10
<i>Γεωργίου Μαραγκουδάκης</i> : Ψυχολογία Μαθήσεως καὶ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα	140	9
» » : Στοιχεῖα Νευροφυσιολογικῆς Ψυχολογίας	14	1
<i>Ἄντ. Μπενέκου</i> : Εἰσαγωγή στὴν Ψυχολογία τοῦ Bruner	22	2
» » : » » » » »	19	3
» » : Προβλήματα καὶ πειραματισμοὶ γύρω ἀπὸ τὴν διδασκαλία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν	107	8

	Σελ.	Τεύχος
Ι. Σ. Μπρούνερ : «Η έννοια τῆς δομῆς στὴ σύγχρονη Παιδαγωγική» κατὰ μετάφραση Γ. Μαραγκουδάκη καὶ Ἀντωνίου Μπενέκου	11	5
Κ. Πασάκου : Σύγχρονος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ μέθοδοι εἰς Ψυχολογίαν καὶ Παιδαγωγικὴν	21	1
» » : » » »	32	2
Γ. Κ. Παπαγεωργίου : Δυσκολίες στὴν ἀνάγνωση καὶ γραφή .	199	10
Τριαντ. Τριανταφύλλου : Αἱ ἀνθρώπιναι σχέσεις εἰς τὴν Ἀγωγὴν	2	6
Κ. Χάρη : Ἡ ἐπιστημονικότης τοῦ διδασκάλου καὶ ἡ στάθμη τῶν σπουδῶν του	78	7
Λ. Χουσιάδα : Παρατηρήσεις γιὰ τὴν ἐπαγωγικὴ καὶ παραγωγικὴ σκέψη	4	2

II. ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ - ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ - ΨΥΧΙΚΗ - ΥΓΙΕΙΝΗ

Διδακτικοὶ πειραματισμοὶ

Α. Βουγιούκα : Ἐνα εὐκαιριακὸ θρησκευτικὸ μάθημα	181	9
» » : Ἡ προσφορὰ τοῦ Ζαχ. Παπαντωνίου στὰ παιδικὰ γράμματα	36	2
Θεοφράστου Γέρον : Ἡ Ὀρθογραφία τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 διδακτικὸν πρόβλημα τοῦ σχολείου	47	3
» » : » » »	35	4
» » : » » »	32	5
Α. Κακαβούλη : Παιδικὰ ἐλαττώματα καὶ ἡ ἀντιμετώπισίς των εἰς τὸ σχολεῖον	39	4
Εὐθ. Κασιώλα : Πορίσματα τέστ Ἀναγνώσεως	30	1
» » : » » »	44	2
» » : » » »	18	4
» » : » » » καὶ Ἀριθμητικῆς	15	5
» » : Τὸ πρόβλημα τῶν καθυστερημένων μαθητῶν στὸ σχολεῖο	186	9
» » : » » »	230	10
Ἀντ. Κρέτση : Ἡ μαθητοποίηση τοῦ μαθητοῦ	26	1
» » : » »	32	2
Γ. Κυριαζοπούλου : Ἡ Σύνταξις τοῦ συγχρόνου Ἀναλυτικοῦ προγράμματος	34	1
» » : » » »	48	2
Ν. Δυμπέρη : Πρότυπα Δημοτικὰ Σχολεῖα	132	8
Γ. Μαραγκουδάκη : Σχέδιον Ἀναλ. Προγραμ. τῆς Α' τάξεως τοῦ Δημ. Σχολείου	1	3

		Σελ.	Τεύχος
	<i>Αντ. Μπενέκου</i> : Συμβολή εις τὸ πρόγραμμα συγκεντρώσεως τῆς διδακτέας ὕλης	24	4
	» » : » » » »	27	6
<i>Τφ</i>	<i>Γ. Ξεκάλου</i> : Τὸ πρόβλημα τῆς ἀναπτύξεως τῆς κοινωνικότητος εἰς τὸ παιδί	26	2
»	» » : » » » »	26	3
»	» » : » » » »	12	4
»	<i>Εὐαγ. Παπαγιαννάκη</i> : Τὰ τρία «Τί»	21	4
»	<i>Δ. Κ. Παλυβοῦ</i> : Ἡ ψυχολογία τῶν πεποικισμένων παιδιῶν	174	9
»	<i>Κ. Πασσάκου</i> : Προσπάθειαι ψυχολογικῆς καὶ Παιδαγωγικῆς παρακολουθήσεως τοῦ μαθητοῦ	195	9
	» » : » » » »	243	10
	<i>Ν. Πετρουλάκη</i> : Πηγαι καὶ μορφῆ μαθήσεως	28	5
	<i>Ἑλπ. Σταματάκη</i> : Ἡ φιλολογία τῶν παιδιῶν	228	10
<i>Ε</i>	<i>Ἰω. Χαραλαμποπούλου</i> : Τὰ προβλήματα τῆς Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς τοῦ λαοῦ μας	38	1

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

	<i>Θ. Γέρον</i> : Educational Strategy for developing Societies τοῦ Adam Curle — Κριτικὴ Ἀνάλυση	90	7
	<i>Τ. Κυριαζοπούλου</i> : Ἡ Ἐπέκτασις τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως	137	8
	<i>Ἰω. Καμπανᾶ</i> : Ἐπιθεώρηση τοῦ βιβλίου Ἰω. Κυριαζικίδη : «Εἰσαγωγή στὸν ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμὸ»	148	10
	<i>Κ. Κίτσου</i> : Ἰδρυσις Ἰνστιτούτου τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀγωγῆς	35	5
	<i>Ν. Μπάρκα</i> : Ἐκθεσις ἀναφερομένη εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ ἐν Ἀθήναις συγκληθέντος Διεθνoῦς Συνεδρ. Μαθημ)κῶν	40	6
	<i>Αντ. Μπενέκου</i> : Ἐπιθεώρηση βιβλίου : 1) Ἑλπ. Σταματάκη : «Ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν ἐνηλίκων» 2) Reiser - Leythman - Frankl - Lefgren : «Μιὰ προσπάθεια συνενώσεως τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως» Μεταφρ. Σχόλια Τρ. Τριανταφύλλου καὶ Γ. Μαραγκουδάκη. 3) Δ. Κ. Βακάλη : «Ἡ Ἐνιαία Συγκεντρωτικὴ Διδασκαλία»	95	7
	» » : Ἡ ἐπιθεώρησις τοῦ βιβλίου Ν. Πετρουλάκη : «Γενικὴ Διδακτικὴ»	147	8
	<i>Γ. Ζύδη</i> : Στατιστικὴ περὶ ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως	52	2
	<i>Γ. Ξεκάλου</i> : Διεθνῆς ἐκπαιδευτικὴ κίνησις	43	1
	<i>Κ. Πασσάκου</i> : Βιβλιοκρισία τοῦ βιβλίου «Ἡ Κρήτη τοπίον, ἀνθρωποι, γεγονότα, θρύλοι» — Λ. Γ. Πετρίδη	48	6
	<i>Τ. Τριανταφύλλου</i> : Ὁργάνωσις Σεμιναρίου	56	2

ΥΠΑΡΞΙΣΜΟΣ - ΑΓΩΓΗ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ

Υπό ΠΕΤΡΟΥ Ε. ΔΕΡΑ

Φιλολόγου

M. A. εις τὴν Ψυχολογίαν

Prof. Dir. εις τὴν Ὀδηγητικὴν
τοῦ Πανεπιστημίου Columbia

1. Ἡ Ὑπαρξιακὴ Φιλοσοφία - μερικαὶ βασικαὶ ἔννοιαι.

Ἡ ὑπαρξιακὴ θεώρησις τῆς ζωῆς δὲν εἶναι νέα φιλοσοφικὴ ἄποψις, ὅπως νομίζουν συνήθως πολλοί. Τὰ ἴχνη τῆς μποροῦν νὰ εὑρεθοῦν εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν καὶ ποίησιν, ὅπως εἰς τὸν Σοφοκλῆ, τὴν Βίβλον, τὸν Ἀγ. Αὐγουστίνον, καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, εἰς τὸν Πασκάλ καὶ εἰς ἄλλους. Ἀκόμη καὶ σήμερα ἕνας μπορεῖ νὰ εἶναι «ὑπαρξιστής», κατὰ κάποιον τρόπον, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει. Πάντως, ἡ προέλευσις τοῦ Ὑπαρξισμού εἶναι κατὰ θάσιν θρησκευτικὴ. Ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν «ἐσχάτην» ἀναγνώρισιν ὑπῆρξε πάντοτε βασικὴ, οἱ δὲ περιορισμοί, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ καθεὶς γεννᾶται, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπερπηδηθοῦν παρὰ μόνον «μυστικά». Ἔτσι μόνον ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἀντισταθμίση τὴν προσωρινότητά του εἰς τὸν κόσμον.

Ὅπως καὶ εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἡ βασικὴ ἔννοια τοῦ Ὑπαρξισμού εἶναι ἡ σπουδαιότης τοῦ ἀτόμου, ὡς μονάδος καὶ ὡς ἐγώ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀναντικατάστατον. Τὸ ἄτομον εἶναι μία μοναδικὴ καὶ ἀνεπανάληπτος ἀξία, μὲ κύρος πού δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὰς ἀρετάς, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην του. Ὁ βασικὸς κοινὸς δεσμὸς μεταξύ τῶν ὑπαρξιστῶν φιλοσόφων εἶναι ἡ ἔμφασις, πού δίδουν εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς ἄτομον καὶ εἰς ὅ,τι ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἀτομικότητά του (1). Αὐτὸ θέβαια ἔχει διατυπωθῆ ἐπιτυχέστατα καὶ ἀπὸ τὸν Πασκάλ, ὁ ὁποῖος εἶπεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνα σκεπτόμενον καλάμι. Διὰ τὸν Søren Kierkegaard, τὸν Δανὸν φιλόσοφον καὶ θεολόγον τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ὑπαρξισμού, ἡ ἀφετηρία τῶν ἰδεῶν του ἦτο ἡ ἐρώτησις: τί σημαίνει νὰ εἶναι κανεὶς ἄτομον, νὰ πεθάνη, νὰ ὑποφέρῃ, νὰ ἀποφασίζῃ, νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ μένη μόνος του μὲ τὴν ἀνάγκην Κριτοῦ καὶ Λυτρωτοῦ; (2). Ὅπωςδῆποτε, ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει κάτι

1. G. Boas. *Dominant Themes of Modern Philosophy*. N. York, 1957, σελ. 644.

2. Ralph Harper. «The Significance of Existence and Recognition for Education». *National Society for The Study of Education, 54th Yearbook: Modern Philosophies and Education*. Chicago, 1955, σελ. 216.

περὶ τοῦ πραγματικῶς ἀβεβαίου χαρακτῆρος τῆς ὑπάρξεώς του καὶ ζητεῖ ἀξιοπρέπειαν καὶ κῦρος· ἀντιλαμβάνεται τὸ γεγονός ὅτι εἶναι ἀναντικατάστατος, καὶ θέλει νὰ ζήσῃ μία ζωὴν πλήρη, τελείαν καὶ μὲ σκοπὸν, ὡς ἓνα καὶ μόνον δημιούργημα. Αὐτὴ ἡ ἀναζήτησις καὶ ἡ ἀνάγκη διὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἑαυτοῦ του, δημιουργεῖ εἰς αὐτὸν μίαν κατάστασιν νοσταλγίας. Καὶ ὅμως ὁ ὑπαρξιστῆς δὲν εἶναι ρωμαντικός, εἶναι μᾶλλον ἓνας ρεαλιστής. Γνωρίζει καλὰ ὅτι ἡ ὑπαρξίς του μπορεῖ τελειώσῃ τραγικὰ ἢ νὰ ἀνατραπῇ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν. Διὰ τὸν ὑπαρξιστὴν ὁ πραγματιστῆς εἶναι μᾶλλον ἰδεαλιστῆς διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν στερεῖται μιᾶς ἰκανοποιητικῆς ἐννοίας τῆς ὁλότητος καὶ ἀφ' ἑτέρου βασίζεται κυρίως εἰς τὴν ἐλπίδα τοῦ ἐξελισσομένου ἀνθρώπου. Ὁ ὑπαρξιστῆς γνωρίζει τὴν μοῖραν του ἀλλὰ θέλει νὰ δώσῃ ἓνα νόημα εἰς αὐτήν. Εἶναι ἓνας ἀναζητητῆς ἀλλὰ καὶ ἓνα περιπλανώμενον δημιούργημα, πὺ εἶναι ὅμως καὶ ἓνα ἄτομον—ἄνθρωπος, μία δημιουργία τοῦ Ἀπειροῦ διὰ κάποιον σκοπὸν (1).

Ἡ πεποίθησις εἰς τὸ ἀναντικατάστατον τοῦ ἀτόμου μᾶς ὁδηγεῖ εἰς μίαν ἄλλην βασικὴν ἐννοίαν, τὴν νοσταλγίαν (2). Ἡ νοσταλγία εἶναι ἓνας δείκτης (index) εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τῶν σκοπῶν, πὺ ἐνῶ ἡ πραγματοποίησις των συνήθως διακόπτεται διότι εἶναι πέραν τῶν ἀνθρωπίνων δυνατοτήτων, εἶναι δειλία ἢ ἐγκατάλειψις τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἐπιτεύξιν των. Ἡ νοσταλγία εἶναι ἓνας δείκτης αἰωνίου ἀνάγκης καὶ πίεσεως. Καμμία ἄλλη φιλοσοφία δὲν τολμᾷ νὰ ἀντιμετωπίσῃ αὐτὴν τὴν «πίεσιν» τίμια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀγάπην καὶ ἡρωϊσμόν ὅπως ὁ Ὑπαρξισμός, πὺ ἀπαιτεῖ νὰ ἐνθυμῆται κάθε ἄνθρωπος ποῖος εἶναι, δηλ. ὅτι εἶναι ἓνα ὄν εἰς τὸν κόσμον διὰ μίαν φορὰν καὶ διὰ πάντα. Ἡ ἰκανοποίησις τοῦ ὑπαρξιστοῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν δράσιν εἰς τὸν μέγιστον δυνατὸν βαθμόν, ἂν καὶ γνωρίζῃ ὅτι εἶναι περιορισμένος ἀπὸ τὰς «ὀριακὰς καταστάσεις», ὡς ὁ θάνατος, ἡ ἐνοχὴ κ.ἄ. κατὰ τὸν Jaspers. Ὁ ὑπαρξιστῆς νοσταλγεῖ ἓνα «σπίτι» μία «πατρίδα», ὅπου ὁ ἄνθρωπος θὰ εἶναι ἀπόλυτα ἐλεύθερος νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ πράξῃ. Δι' αὐτὸν ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι μόνον μέσον διὰ ἐπιτεύξεις. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἡ ἐλευθερία λαμβάνεται ὑπὸ τὴν ἐσφαλμένην τῆς ἀποψιν εἶναι παράλυσις καὶ κενότης. Ὁ Ὑπαρξισμός ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν ὀλοκλήρου τοῦ ἀνθρώπου εἰς κατάστασιν, ὅπου μπορεῖ νὰ εὔρῃ τὸν ἑαυτόν του. Αὐτὴ ἡ ἐλευθερία γίνεται κατανοητὴ μόνον ἐφ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ χρέος πρὸς τὰς ἀξίας καὶ εἰς τὴν ὑποταγὴν εἰς αὐτάς (3).

Ἡ εὐθύνη τοῦ ἀτόμου εἶναι ἄλλη σπουδαία ἐννοία τῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας. Τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν δύο παρελθόντων αἰώνων ἦτο ὁ ἀγὼν διὰ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Τὸ ἄτομον κυρίως διὰ τῆς ὁμαδικῆς καὶ μαζικῆς συμπεριφορᾶς ἀπέκτησε συνείδησιν τῶν δικαιωμάτων του ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξύ ἐλησμόνησε τὰς ὑποχρεώσεις του. Ἡ προσπάθεια τοῦ Kierkegaard ἐπέβλεπεν εἰς τὴν ἀντιστροφὴν τῆς καταστάσεως αὐτῆς. Μόνον μὲ τὴν συναίσθησιν τῆς εὐθύνης καὶ τῆς ἐνοχῆς, εἶπε, δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ πλησιάσῃ τὴν τελειότητά του. Ὁ ὑπαρξι-

1. C. Gilbert Wrenn. Philosophical and Psychological Bases in Personnel Services in Education. National Society for the Study of Education, Part II, Personnel Services in Education. Chicago, 1959, σελ. 38.

2. R. Harper, "Ἔθν' ἀν." σελ. 219.

3. Αὐτόθι σελ. 226.

σμός αντίκειται εις τὸν ὄχλον, ὁ ὁποῖος ἐλαύνεται μὲ αὐξανομένην ταχύτητα περισσότερο ἀπὸ τὴν συνήθειαν, παρὰ ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν. Ἡ κυρία τάσις τῆς ὁμαδικῆς ἀναγνωρίσεως εἶναι ἡ τελεία λήθη καὶ ἄρνησις τοῦ ἀτόμου—ὄντος. Ἀκόμη καὶ ἡ μεσαία τάξις, ἡ ὁποία κατὰ συνθήκην βασιζέται τὴν συμπεριφορὰν τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κοινωνικῆς προσαρμογῆς, φέρει τὸ ἀμάρτημα τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ. Αὐτὸ εἶναι τὸ μέγα πρόβλημα τοῦ ἄγχους τῆς μεσαίας τάξεως τῆς ἐποχῆς μας, τὸ ὁποῖον ὀφείλεται εἰς τὴν κατανομήν τῶν πολιτικῶν, πολιτιστικῶν καὶ τεχνολογικῶν προνομίων καὶ ἀγαθῶν. Ὁ ὑπαρξισμὸς καλεῖ τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀποτιμήσῃ τὴν ὄλην κατάστασιν, νὰ κάμῃ ἀξιολόγησιν καὶ τέλος νὰ προβῆ εἰς κάποιαν ἐκλογὴν ἢ ἀπόφασιν.

Ἡ κατάστασις, ἡ ὁποία συνδέει τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸ σύμπαν, εἶναι πάντοτε παρούσα. Ὁ Heidegger λέγει ὅτι, ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιουργημὰ τοῦ χρόνου, ἀλλάζει, καὶ ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ πρέπει νὰ εὔρη τὴν φιλοσοφίαν τῆς. Παρὰ ταῦτα, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει καιρὸν δι' ὅ,τιδήποτε, καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ διαλέξῃ ἀπὸ μίαν μεγάλην ποικιλίαν καταστάσεων. Ἀκόμη καὶ διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς ἐκλογῆς ὁ ἄνθρωπος ἐκλέγει τὴν μοῖραν του. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι καταφανὲς τὸ χριστιανικὸν δόγμα περὶ προσωπικῆς ἐκλογῆς καὶ ἀποφάσεως. Τόσον ὁ Ντοστογιέφσκυ, ὅσον καὶ ὁ Nietzsche ἐπραγματεύθησαν τὸ θέμα αὐτὸ κατὰ παρόμοιον τρόπον.

Διὰ τὸν ὀρθολογιστὴν ὑπαρξιστὴν «ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓν λογικὸν ὄν», εἶναι μία ἀπόφασις καὶ ἓνα πρόγραμμα ἀνθρωπίνης αὐτοπραγματώσεως. Μολαταῦτα οὐδεμία θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ ὑπάρχει ἀπόδειξις διὰ μίαν τοιαύτην ἀπόφασιν (1). Ἡ ἀναγκαιότης αὐτὴ τῆς ἐκλογῆς δημιουργεῖ τὴν κατάστασιν τοῦ ἄγχους. Ὁ ἄνθρωπος βλέπει τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἓν ἐλεύθερον ὄν καὶ ἀντιλαμβάνεται ὅτι εἶναι ἓνα ὄν, ποῦ θέτει ἐρωτήσεις εἰς τὸ Σύμπαν. Αὐτό, ὅπως λέγει ὁ Sartre, δὲν εἶναι φόβος. Τὸ ἄγχος εἶναι τὸ συναίσθημα, ποῦ διερχόμεθα, ὅταν ἀντιλαμβανώμεθα τὴν δυνατότητα τῆς ματαιότητος, καὶ αὐτὸ εἶναι ὁ δείκτης (index) πρὸς τὴν πραγματικότητά (2).

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ σκόπιμον εἶναι νὰ γίνῃ μία διευκρίνισις ὅσον ἀφορᾷ τὴν θέσιν τοῦ Ὑπαρξισμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν χριστιανισμόν καὶ τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα. Ἄν καὶ ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ὑπαρξισμοῦ ὑπῆρξεν ἓνα θαθεῖα θρησκευτικὸν ἄτομον, ὁ Ὑπαρξισμὸς δὲν ἔχει δεσμευθῆ μὲ καμμίαν ἀποκλειστικὰ φιλοσοφικὴν θεώρησιν. Ὁ Kierkegaard, ὁ Gabriel Marcel, ὁ Buber καὶ ὁ Tillich στηρίζονται εἰς τὸν χριστιανισμόν. Τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα τοῦ Jaspers καὶ τοῦ Heidegger εἰς τὴν ἐποχὴν μας εἶναι μνημεῖα αὐτοκριτικῆς, ποῦ ἔχει μίαν μεγάλην μεταφυσικὴν, ἀνθρωπιστικὴν καὶ κριτικὴν παράδοσιν, ἡ ὁποία ξεκινᾷ ἀπὸ τοὺς προσωκρατικούς φιλοσόφους καὶ φθάνει μέχρι τοῦ Nietzsche καὶ τοῦ Bergson. Εἰς τὸν Sartre ἓνας θαρραλέος ἀνθρωπιστὴς προσπαθεῖ νὰ κρατηθῆ ἀπὸ τὴν μηδενιστικὴν πραγμάτωσιν τοῦ τίποτε (3). Ὁ Sartre ἐπιθεβαιώνει τὴν θετικὴν του πίστιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ μόνον τὸν ἄνθρωπον.

1. Walter Gorf. «Existence, empiricism and Education»: Harvard Ed. Review 27, No 3, 1957, σελ. 209.

2. G. Boas. Ἐνθ. ἀν. σελ. 650.

3. R. Harper. Ἐνθ. ἀν. σελ. 256

2. Ὑπαρξισμὸς καὶ Ἀγωγή

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπαρξιακὴ θεώρησις τῆς ἀγωγῆς δὲν εἶναι νέα. Πρὸ τοῦ Kierkegaard πολλοὶ στοχασταὶ διετύπωσαν τὰς ἰδέας των κατὰ τρόπον πολὺ πλησιάζοντα τὸν Ὑπαρξισμὸν. Ὁ Boutet De Monvel εἰς τὴν εἰσαγωγήν του εἰς τὸν «Αἰμίλιον» λέγει: «Ὁ σκοπὸς τοῦ Rousseau ἦτο νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὸν ἄνθρωπον, νὰ τὸν φθάσῃ εἰς τὰς βασικὰς ἀρχὰς τῆς ὑπάρξεως καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ εὕρῃ ὅ,τιδήποτε ἀξίζει πραγματικὰ ἐντὸς τῶν κάπως στενῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλει ἡ κατάστασις. Ἡ ἀποψὶς του ἐκτίθεται θαυμάσια εἰς τὸν Αἰμίλιον, τὸ βιβλίον αὐτό, πού ἂν καὶ ἔχῃ ἀφύσικον θάσιν, παρουσιάζει τὸ σχέδιον ἐνὸς συνειδητοῦ ἰδεώδους, τὸ ὁποῖον βασίζεται εἰς στοιχειώδεις ἐντυπώσεις καὶ κίνητρα. Εἰς τὴν παιδαγωγικὴν αὐτὴν πραγματείαν, ἡ ὁποία ἐνέπνευσε τόσο τὴν Ἐπανάστασιν ὅσον καὶ τὸν Ρωμαντισμὸν, εὐρίσκει κανεὶς μίαν μακρινὴν ἠχώ τῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας. Ἔτσι ἀποδεικνύεται καὶ πάλιν ὅτι ἡ πρωτοτυπία τοῦ συγγραφέως εἶναι ἀνεξάντλητος εἰς τὰ λόγια τοῦ Amiel, τοῦ συμπατριώτου του, ὁ Rousseau εἶναι ὁ πρόδρομος κάθε ἰδέας» (1).

Ὁ Ὑπαρξισμὸς δὲν εἶναι κάτι μεταφυσικόν, μακρὰ ἀπὸ τὴν ζωὴν. Διὰ τὴν Ἀγωγήν, σκοπὸς του εἶναι ἡ καλυτέρα χρησιμοποίησις τοῦ ἀτόμου ἢ προαγωγή πρὸς τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τῆς ὅλης προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς τῆς καταστάσεως, εἰς ὁποίαν εὐρίσκει τὸν ἑαυτὸν του. Τὸ περιβάλλον: χρόνος καὶ χώρος, εἶναι οἱ βασικοὶ παράγοντες, μὲ τοὺς ὁποίους ἔχει νὰ κάμῃ ὁ Ὑπαρξισμὸς. Κατὰ τὸν Jaspers, ἡ ἀγωγή εἶναι μία ἐξεργασία, πού ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἀνακεφαλαιώνεται εἰς κάθε ἄτομον (2). Ὁ ἱστορικὸς κόσμος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ζῆ τὸ ἄτομον, τὰ διάφορα ἰδρύματα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ γενικῶς ὁ πολιτισμὸς (culture), εἶναι οἱ βασικοὶ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι φέρουν τὸ ἄτομον, διὰ τῆς ἰδικῆς του ὑπάρξεως, εἰς ἀναγνώρισιν καὶ κατανόησιν τοῦ Ὀλοῦ. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ γίνῃ ἀποφασιστικώτερα ὁ ἑαυτὸς του, ἀνάλογα πρὸς τὴν σαφήνειαν καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ κόσμου, μὲ τὸν ὁποῖον ἡ ἰδική του πραγματικότητα, ὁ ἰδικὸς του κόσμος, ἐνώνεται. Ὅταν ἡ οὐσία τοῦ ὄλου εἶναι ἀναντίρρητα παρούσα, ἡ ἡ ἀγωγή πού συνδέεται μὲ σταθερὰς μορφάς, ἔχει μίαν αὐτοπόδεικτον ἀξίαν. Ἀλλὰ ὅταν ἡ οὐσία τοῦ ὄλου εἶναι ἀμφισβητήσιμος καὶ τὸ ἄτομον εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν ἀποδιοργανώσεως, ἡ ἀγωγή εἶναι ἐπισηφελὴς καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ ἀτόμου (3). Ἐὰν ἡ ἀγωγή ἀποσκοπῇ νὰ γίνῃ πραγματικότης, διὰ μέσου τῆς ἱστορικῆς συνεχείας, πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, τὸ ὁποῖον θὰ κατέχη πλήρως τὴν ἀτομικότητά του, τότε τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς πίστεως, ἡ ὁποία διὰ τῆς ἀναγκαίας αὐστηρότητος κατὰ τὴν μάθησιν καὶ πράξιν, ἐμμέσως συνδέεται μὲ μίαν πνευματικὴν ἀξίαν (4). Συνήθως λέγεται ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἡ διαμόρφωσις τοῦ χαρακτῆρος. Δυστυχῶς τοῦτο γίνεται κατὰ τὸν πλέον ἀκατάλληλον τρό-

1. J. J. Rousseau. *Émil*, Introduction by A.B. De Monvel. London, 1957, σελ. IX.

2. Karl Jaspers. *Man in the Modern Age*. New York, 1960, σελ. 110.

3. Αὐτόθι σελ. 111.

4. Αὐτόθι σελ. 116.

πον. Τὸ παιδί παραπέον πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ, εὐρίσκει εἰς τὴν πραγματικότητα ἀποσπάσματα μιᾶς παραδόσεως, ἀλλ' ὄχι ἓνα κόσμον, εἰς τὸν ὁποῖον δύναται νὰ εἰσέλθῃ μὲ πεποίθησιν.

Κατὰ τὸν Ὑπαρξισμόν δύο εἶναι οἱ παράγοντες ποὺ ἐμποδίζουν τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀτόμου: Ἡ τυραννία τοῦ ὄχλου (μαζῶν) καὶ ἡ παρέμβασις τῆς Πολιτείας. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, οἱ ἄνθρωποι θέλουν νὰ μάθουν μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι πρακτικῶς ἐφαρμόσιμον εἰς τὴν ζωὴν, θέλουν νὰ γίνουν ἄτομα ποὺ μποροῦν νὰ ζήσουν μαζί χωρὶς προστριβὰς καὶ συγκρούσεις, καὶ ἀρνοῦνται τὴν δυνατότητα ὑπάρξεως ὑπευθύνων ἀνθρωπίνων ὄντων (1). Ἀφ' ἑτέρου ἡ Πολιτεία ἀπαιτεῖ τὸν ἔλεγχον τῆς ἀγωγῆς διὰ μίαν ὁμαλὴν ἀλλὰ ἐπιβαλλομένην διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος σύμφωνα μὲ τοὺς σκοπούς της. Ἔτσι ἔχομεν μίαν ἐνοποιημένην ἐκπαίδευσιν μὲ ἀντίτιμον τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας (2). Ἡ σημασία τῆς ἐλευθερίας, ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας καὶ ἡ ἐμπειρία τοῦ ζῆν εἶναι ἡ ἀλήθεια. Δυστυχῶς ἡ ἀλήθεια πάντοτε εὐρίσκεται κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοὺς ὀλίγους. Μολαταῦτα ἡ Κοινωνία ὀφείλει νὰ εἶναι λογικὴ, κριτικὴ καὶ καρποφόρος διὰ νὰ εἶναι καὶ ἐλευθέρη. Ἡ ιδεώδης κοινωνία ὁμοιάζει μὲ μίαν οἰκογένειαν, ἓνα «σπιτικό», ὅπου τὸ ἄτομον εἶναι γνώριμον, καὶ ὅλοι τὸ δέχονται ὡς ἰδικόν των μέλος καὶ, εἰ δυνατόν, τὸ ἀγαποῦν, ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν εἶναι. Μεταξὺ γεννήσεως καὶ θανάτου ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ τόσον ἓνα κόσμον ὅσον καὶ μίαν ἀλήθειαν, εἰς τὴν μορφήν ἑνὸς «σπιτικοῦ» καὶ τῆς πίστεως· χωρὶς αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος γίνεται ὀλιγώτερον ἄνθρωπος.

Αἱ δυνάμεις καὶ αἱ εὐκαιρίαι τοῦ ἀνθρώπου διὰ κατάφασιν, δημιουργίαν, αὐτοεξέλιξιν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κοινοῦ συμβίωσιν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κατανοηθοῦν χωρὶς τοὺς περιορισμοὺς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Μολαταῦτα ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ γίνῃ ἥρωας. Τὸ κριτήριον ἑνὸς καλοῦ ἥρωος εἶναι ἡ ἰκανότης του νὰ ὑπολογίζη τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς ἐποχῆς του. Μέσα εἰς τὴν ποικιλίαν τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὴν ζωὴν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ εὕρῃ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν προσωπικὴν του μοῖραν, καὶ νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτόν του εἰς αὐτὴν μὲ πάθος. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι δὲν εἶναι ἀκόμη ἐλεύθερος. Εἶναι ἐλεύθερος διότι ἔχει ἐπίγνωσιν μιᾶς ἱεραρχήσεως καὶ τάξεως πραγμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ὑπεράνω καὶ πέραν τῶν δυνάμεων καὶ ἀναγκῶν του. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εὐρίσκεται ἡ διαχωριστικὴ γραμμὴ μεταξὺ τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ ζωώδους θίου, ὁ ὁποῖος εἶναι κατὰ θάσιν ἐνστικτώδης. Ἄλλως δὲν θὰ ὑπῆρχε τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς. Ἀγωγή σημαίνει καθοδήγησιν τοῦ ἀνθρώπου διὰ μέσου τῶν περιπετειῶν καὶ ἐρήμων τοῦ ψυχικοῦ κλονισμοῦ, τῆς συγχύσεως, τοῦ ἀγῶνος, τῆς ἀποτυχίας, τῆς ἀνακαλύψεως καὶ τῆς ἀφομοιώσεως, ἕως ὅτου φθάσῃ νὰ ἀναμένη τὸ σημεῖον τῆς ἀληθείας (3). Ἡ μάθησις εἶναι ἀνακάλυψις. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἓνας ἐξερευνητῆς ἢ «τουρίστας», ἀπεναντίας εἶναι ἓνας ταξιδιώτης μέσα

1. Αὐτόθι σελ. 114.

2. Αὐτόθι σελ. 116.

3. R. Harper. Ἐνθ' ἄν. σελ. 253.